

“No German advance to the sea-coast, upon Ostend, upon Dunkirk, upon Calais and Boulogne seemed possible while Antwerp was unconquered.”

(Geen Duitse opmars naar de kust, naar Oostende, naar Duinkerke, naar Calais en Boulogne leek mogelijk zolang Antwerpen niet veroverd was)

Winston Churchill, Brits staatsman, 1914

1. Woensdag 19 augustus: een hevige discussie op het stadhuis van Dendermonde

“Generaal, ik vernam gisteren dat de Duitse troepen voor Brussel staan. De regering besliste om de hoofdstad te ontruimen en ze niet te verdedigen. Ze wil zo vermijden dat de stad te veel oorlogsschade oploopt en de burgerbevolking het slachtoffer wordt van zinloos geweld. Er zal dus niet gevochten worden in Brussel. Een wijze beslissing! Ik neem aan dat u dit voorbeeld zult volgen en uw troepen uit onze stad zal terugtrekken, zodat wij gespaard blijven van eventueel geweld?”

De Dendermondse burgemeester Lode Wittinx pauzeert even en kijkt zijn gesprekspartner, generaal Ernest Narwant, de militaire bevelhebber van het detachement in Dendermonde, recht in de ogen. Aan een lange, brede tafel zitten naast de burgemeester en generaal Narwant ook schepenen Emiel Haec en stadssecretaris August Van Den Steen en majoor Pierre Van Neste, stafofficier van Narwant. Kleine ruitjes, ingelegd in een loodbeslag, vormen een rechthoekig patroon in het raam. Krachtige zonnestralen belichten de burgemeester, waardoor zijn rijzige gestalte nog statiger overkomt en hij nog daadkrachtiger lijkt.

Wittincx heeft iedereen uitgenodigd om de situatie in Dendermonde te bespreken. Twee weken geleden, op 4 augustus 1914, is het Duitse leger België binnengevallen. Het offensief verliep niet zoals de Duitsers verwacht hadden. Tegen alle verwachtingen in konden de Belgen de Duitse opmars vertragen in de Maasvallei. Hoewel de forten rond Luik ondertussen gevallen zijn, houdt het Belgische leger voorlopig vrij goed stand in de citadel van Namen. De Belgen behaalden zelfs een overwinning op een Duits cavalerieregiment in Halen. Maar nu staat het Duitse leger voor de poorten van Brussel en is het heel waarschijnlijk dat het verder noordwaarts zal oprukken in de richting van Dendermonde, tot de Nederlandse grens. Dat baart de Dendermondse burgemeester zorgen, want zijn stad komt in het vizier van de Duitsers.

“We weten allemaal wat er gebeurt als ons leger weerstand biedt aan de Duitsers en het tot gevechten komt, generaal. Dan nemen de Duitsers wraak. Denk aan wat gebeurde in Visé, Bernau, Soumagne, Esneux en Blegny, en dan vergeet ik er nog een paar. Mensen werden er op gruwelijke wijze vermoord. De Duitse troepen dreven mannen bijeen en schoten ze dood of ze hebben ze doodgefolterd. Ook vrouwen en kinderen moesten het bekopen. Hun huizen en boerderijen werden in brand gestoken. Fabrieken zijn vernield, waardoor het plaatselijke economische leven stilviel. Het Duitse leger duldt geen weerstand. In het belang van Dendermonde en de Dendermondse burgers vraag ik u dan ook met aandring om de stad te ontruimen. Zeker als het leger niet om Brussel zal vechten. Ik vraag een gelijke behandeling!”

De geruchten over de moordpartijen op burgers en de brandstichtingen op plaatsen waar het tot een treffen kwam tussen beide legers, verspreiden zich als een lopend vuurtje over

het hele land. Hoewel het zonder twijfel gaat om verschrikkelijke feiten, worden de verhalen waarschijnlijk aangedikt. Ze boezemen de bevolking een bijna panische angst in. De Ulanen zijn blijkbaar de ergsten. Die Duitse cavaleristen rijden naar verluidt kinderen en vrouwen aan hun lansen en deinzen voor niets terug. Ze vermoorden mannen op lafhartige wijze en steken huizen en boerderijen in brand. De andere Duitse troepen laten zich ook niet onbetuigd. Kortom, het is beter dat de gevechten ver weg van de eigen stad of gemeente plaatsvinden.

Narwant schommelt even heen en weer op zijn stoel en recht zijn rug, alsof hij de ideale houding wil aannemen om de burgemeester van antwoord te dienen. "U kunt Brussel niet vergelijken met Dendermonde, burgemeester. Brussel is een open stad, zonder militair-strategisch belang. Bovendien heeft het een rijke historische geschiedenis en staan er heel wat waardevolle gebouwen. Dendermonde heeft daarentegen een belangrijke strategische positie als bruggenhoofd op de Schelde. Ons leger trekt zich terug in Antwerpen. Die stad is omringd met een drievoudige fortengordel die zich uitstrekt tot Sint-Amands. In Dendermonde ligt de eerste brug over de Schelde in westelijke richting. Die moeten we koste wat het kost verdedigen. In Antwerpen kunnen wij gemakkelijk weerstand bieden tot de Engelsen ons ter hulp komen."

Wittincx kent de strategie van het Belgische leger. Zijn vriend en stadsgenoot majoor Pierre Van Neste heeft hem enkele weken geleden uitvoerig uitgelegd dat de Belgen in de vorige eeuw al beseften dat ze geen enkele kans zouden maken tegen het leger van een grote natie zoals Duitsland of Frankrijk. Bij een dergelijke aanval zou het Belgische leger verdragingsgevechten leveren en zich terugtrekken in Antwerpen, tot de Britten de Belgen te hulp zouden snellen. Groot-Brittannië had zich immers garant gesteld

voor de Belgische onafhankelijkheid en zou België militair verdedigen. Antwerpen was in de 19de eeuw uitgebouwd tot wat algemeen werd beschouwd als een oninneembare vestingstad, met een drievoudige fortengordel: er waren de Antwerpse wallen en vervolgens een fortengordel niet zo ver van de stad, met versterkingspunten in onder andere Mortsel, Edegem en Wijnegem. Ten slotte moest een derde gordel Antwerpen behoeden voor rechtstreekse artilleriebeschietingen. Die bestond uit 29 forten, onder andere in Bornem, Liezele, Breendonk, Sint-Katelijne-Waver en Walem.

Tot nu toe verliep alles volgens plan: het Belgische leger had de Duitsers langer dan verwacht kunnen ophouden en Wittincx vernam net voor de vergadering van Pierre Van Neste dat het leger het bevel had gekregen zich terug te trekken in Antwerpen. Maar in Dendermonde bevindt zich ook nog een leger-detachement, dat de brug over de Schelde moet verdedigen.

“De Duitsers zullen Antwerpen willen omsingelen,” spreekt Narwant beheerst. “Nederland is neutraal en verbiedt elke doorvaart van militaire konvooien van oorlogvoerende landen op de Schelde. Dat betekent dat de Britse versterkingen over land moeten komen. De Waaslandcorridor, het stuk van onze provincie ten noorden van de Schelde, is dan de enige toegang tot Antwerpen. Daarom is het van cruciaal belang om hier de Scheldebrug te verdedigen, en zo te verhinderen dat de Duitsers de Schelde oversteken en Antwerpen volledig omsingelen. Mocht dat toch gebeuren, dan wordt het Belgische leger op korte termijn tot overgave gedwongen.”

“Ik begrijp uw standpunt, generaal, maar u weet dat de vestingwerken hier in zeer slechte staat zijn,” antwoordt burgemeester Wittincx. “Ze zijn jarenlang verwaarloosd door de

militaire leiding. Bovendien vernam ik dat de bomvrije bunkers helemaal niet meer bomvrij zijn. De moderne artillerie schiet er dwars doorheen. De kleine vestingstad Dendermonde is niet in staat om het Duitse leger tegen te houden, dat weet u ook. De stad is militair onverdedigbaar. Verzet zou alleen maar de toorn van het Duitse leger opwekken. Ik zal niet toelaten dat deze mooie stad ten prooi valt aan het Duitse leger, en dat de bevolking het slachtoffer wordt van wraakacties. Als men niet om Brussel wenst te vechten en zich bovendien beroept op het culturele erfgoed daar... Wel, Dendermonde heeft een langere geschiedenis dan Brussel en heeft óók een grote historische waarde. Er zijn buitengewoon mooie middeleeuwse gebouwen en een uniek archief.”

Bij die laatste opmerking kan Narwant een glimlachje nauwelijks onderdrukken. Wittincx heeft dat opgemerkt, en kan zijn ergernis slechts met veel moeite verbergen.

“Luister eens hier, burgemeester. Nogmaals, ik begrijp dat u bezorgd bent om uw stad. Maar in een oorlog is dat van ondergeschikt belang. De veiligheid van de natie staat voorop. Deze stad moet koste wat het kost verdedigd worden, in het belang van ons land en ons leger. Ik kan dus niet voldoen aan uw verzoek. Trouwens, ik heb daarover zeer formele orders gekregen van de generale staf, die uitdrukkelijk heeft bevolen dat de brug over de Schelde stevig in onze handen moet blijven.”

“En toch kan ik het niet toelaten!” vuurt Wittincx terug. “Het heeft gewoon geen zín om hier te vechten. Wij maken toch geen kans tegen de Duitsers, ze zijn tientallen keren sterker dan ons leger. Het enige wat zal gebeuren, is dat de Duitsers jullie uit de stad verdrijven. De kans dat er nadien wraakacties komen, is enorm groot. Denkt u toch eens aan wat er is gebeurd op andere